

Fenna Swart (a) & Cindy Kuiper (b)

(a) Universiteit Utrecht

(b) Saxion, Deventer

Contact: Fennaswart25@gmail.com

c.a.j.kuiper@saxion.nl

Taalbewust, taalontwikkelen en taalgericht lesgeven in het hbo. Hoe doe je dat?

1. Inleiding

Taalbewust en taalontwikkelen lesgeven in het hbo krijgt de laatste jaren meer aandacht. Maar hoe kijken ervaren (vak)docenten hier eigenlijk tegenaan? Een belangrijke voorwaarde om een betekenisonderhandeling met studenten over inhoud te kunnen uitvoeren, is dat (eerst) het taalbewustzijn van docenten zelf wordt ontwikkeld. Maar hoe bewust zijn zij zich van hun manier van lesgeven en hoe kunnen ze deze praktijkkennis met betrekking tot taal integreren in hun vaklessen? In deze workshop gaan we met dit thema aan de slag en gaan we in gesprek met de aanwezigen op basis van onze recent afgeronde promotieonderzoeken, in mei en juni van dit jaar (2018). Hiervoor zullen we eerst de thematiek toelichten vanuit onze twee onderzoeksperspectieven. In het onderzoek van Swart (2018) stond de ontwikkeling en toepassing van ‘taalbewust en taalontwikkelen lesgeven’ van lerarenopleiders centraal, als onderdeel van hun (meta)communicatieve PCK. In het onderzoek van Kuiper (2018) stond het ontwerp en de inzet van genredidactiek, als vorm van ‘taalgericht vakonderwijs’, centraal.

2. Taalbewustzijn bekeken vanuit twee onderwijsperspectieven op taal

2.1 Taalbewust en Taalontwikkelen Lesgeven

Het onderzoek van Swart (2018) werd uitgevoerd middels vier deelstudies met achtereenvolgens 35, 29, 11 en 3 lerarenopleiders (en 32 van hun tweede- en derdejaars Bachelorstudenten) van in totaal zeven lerarenopleidingen. Eerst werd onderzocht wat de percepties waren van de lerarenopleiders over het eigen taalbewust lesgeven, op basis van hun persoonlijke, praktische kennis van taal. Vervolgens werd onderzocht hoe lerarenopleiders deze praktische kennis van taal op gezamenlijke wijze analyseerden en theoretiseerden, en vervolgens toepasten in hun individuele onderwijspraktijk.

Op basis van de literatuur over persoonlijke theorie van leraren in hun klaspraktijk (Bronkhorst 2013; Connelly et al. 1997), geïntegreerd met de kennisdomeinen van Shulman (1986) en de op inhoud gebaseerde interactie in de klas (Dalton-Puffer & Smit 2013), beargumenteerden we dat lerarenopleiders die zich bewust zijn van hun praktische taalkennis en van de hieraan gerelateerde (meta)communicatieve functies, beter begrip hebben van het taalgebruik van hun studenten, en daardoor op meer effectieve wijze kunnen communiceren met studenten over hun inhouds- en kennisontwikkeling. De resultaten uit dit onderzoek laten zien dat taalontwikkelen en lesgeven voornamelijk wordt beschouwd als een interactief ontwikkelingsproces voor leraren. In deze context wordt taal niet alleen gezien als een instrument voor het toepassen van regulerende en instructieve taal, maar ook als een doel om academische en didactisch georiënteerde kennis van taal te verbinden aan het interpersoonlijke taalgebruik van de lerarenopleider zelf.

Tijdens het onderzoek maakten we gebruik van een ‘kader voor taalgeoriënteerde professionele docentontwikkeling’ op basis van de, door leraren aangegeven, belangrijkste aandachtspunten: ‘ontwikkelen van taalbewustzijn’, ‘actief luisteren’, ‘interactie organiseren’, ‘taalondersteuning’ en ‘verbetering taal- en leerontwikkeling’. Het kader kan op relatief eenvoudige wijze geïmplementeerd worden in de vakinhoudelijke onderwijspraktijk van alle leraren, ter bevordering van hun professionele ontwikkeling in de klas. Daarnaast kunnen leraren het kader inzetten in de context van huidige trends in het onderwijs die gericht zijn op het vormen van gepersonaliseerd leren in de klas. Deze ontwikkeling vereist namelijk aanpassingen in de rollen die leraren(opleiders) doorgaans vervullen. Zo wordt bijvoorbeeld van hen verwacht dat ze hun rollen, gericht op instructie en kennisoverdracht, aanvullen met adviserende en faciliterende functies, gecombineerd met gepersonaliseerde manieren van lesgeven. In dit ontwikkelingsproces kan het kader voor taalgeoriënteerde professionele docentontwikkeling structuur en ondersteuning bieden. Het onderzoek van Swart toont aan hoe belangrijk het is om te focussen op de praktische taalkennis van leraren(opleiders) als essentieel onderdeel van hun didactische inhoudskennis. In de workshop gebruiken we dit kader voor zowel referentie- en selectiedoeleinden van taalbewuste lesactiviteiten als voor de evaluatie hiervan (aan het einde van de workshop doen we dat op basis van een of meerdere getoonde videofragmenten).

2.2 Genredidactiek in de vakken

Het onderzoek van Kuiper (2018) richtte zich op ‘genredidactiek’, een specifieke vorm van taalgericht vakonderwijs. Deze van oorsprong Australische didactiek beoogt studenten bewust te maken van de specifieke structuur- en taalkenmerken van een bepaald teksttype (= genre) in relatie tot het tekstdoel, zodat studenten uiteindelijk zelf een dergelijke tekst kunnen schrijven (Hyland 2007). Aangezien genredidactiek in de

onderzoekscontext van het eerste hbo-jaar een relatief nieuwe aanpak was, werd gekozen voor een ontwerpgerichte onderzoeks aanpak (Bakker 2018). Eerst werd een genredidactische schrijffinterventie ontworpen, samen met twee vakdocenten. Zij werden getraind in het *scaffolding* van studenten bij het leren schrijven van een bepaald vakspecifiek genre. *Scaffolding* betrof hier zowel hulp in de vorm van vooraf ontworpen onderwijsmaterialen en -activiteiten als hulp die docenten boden in interactie met studenten (Hammond & Gibbons 2005). Vervolgens zetten de twee vakdocenten de interventie in meerdere rondes in binnen twee eerstejaarsvakken, waarna het effect ervan op de schrijfvaardigheid van studenten (n=77) werd gemeten. Resultaten lieten zien dat de inzet van genredidactiek in de vakken vraagt om een combinatie van *designed* en *interactional scaffolding* die afgestemd is op de hbo-onderwijscontext. Verder bleek uit een vergelijking van studentteksten die voor en na de interventie werden geschreven dat er in alle rondes sprake was een statistisch significante verbetering in het toepassen van genre-specifieke structuur- en taalkenmerken.

Een van de eerste stappen in het onderzoek betrof het analyseren van vakspecifieke teksten (doelgenres). Hierbij werd vakdocenten gevraagd om vanuit een genreperspectief te kijken naar deze teksten. We vroegen hen om te bepalen wat het doel was van de tekst en welke specifieke structuur- en taalkenmerken ze konden identificeren. Voor dit laatste aspect werden de genredidactische begrippen *field* (typische woorden/formuleringen die het onderwerp van de tekst weergeven), *tenor* (typische woorden/formuleringen die de relatie tussen schrijver en lezer weergeven) en *mode* (typische woorden/formuleringen die de samenhang van een tekst weergeven) gebruikt. Ook in de workshop zullen we deze begrippen gebruiken om een tekstanalyse uit te voeren en op die manier het werken met genredidactiek te ervaren.

3. Opzet workshop

In het eerste deel van de workshop presenteren we kort onze onderzoeken. Daarbij leggen we de nadruk op het integreren van taal in de onderwijspraktijk. Vervolgens gaan de aanwezigen zelf aan de slag met ‘het kader voor taalgeoriënteerde professionele docentontwikkeling’ aan de hand van lesfragmenten, onder leiding van Fenna Swart. Deze sessie wordt gevolgd door een tekstanalyse onder leiding van Cindy Kuiper, waarbij deelnemers met een ‘genrebril’ op grip proberen te krijgen op de specifieke structuur- en taalkenmerken van twee vakteksten. We sluiten de workshop af met een korte evaluatie en door een terugkoppeling te geven op de vraag: ‘Taalbewust, taalontwikkend en taalgericht lesgeven, hoe doe je dat?’

Referenties

- Bakker, A. (2018). *Design Research in Education: A Practical Guide for Early Career Researchers*. Abingdon, UK: Routledge.
- Bronkhorst, L.H., P.C. Meijer, B. Koster, S.F. Akkerman & J.D. Vermunt (2013). “Consequential research designs in research on teacher education”. In: *Teaching and Teacher Education*, 33, p. 90-99.
- Connelly, F.M., D.J. Clandinin & M.F. He (1997). “Teachers’ personal practical knowledge on the professional knowledge landscape”. In: *Teaching and Teacher Education*, 13 (7), p. 665-674.
- Dalton-Puffer, C. & U. Smit (2013). “Content and language integrated learning: A research agenda”. In: *Language Teaching*, 46 (4), p. 545-559.
- Hammond, J. & P. Gibbons (2005). “Putting scaffolding to work: The contribution of scaffolding in articulating ESL education”. In: *Prospect*, 20 (1), p. 6-30.
- Hyland, K. (2007). “Genre pedagogy: Language, literacy and L2 writing instruction”. In: *Journal of Second Language Writing*, 16 (3), p. 148-164.
- Kuiper, C. (2018). *Promoting Tertiary Students’ Writing. A Subject-Specific Genre-Based Approach*. Leuven: KU Leuven.
- Shulman, L.S. (1986). “Those who understand: Knowledge growth in teaching”. In: *Educational researcher*, 15 (2), p. 4-14.
- Swart, F. (2018). *Teacher Educators’ Perceptions of Language in Learning and Teaching. Interconnecting language-oriented teaching and professional development*. Utrecht: University of Utrecht.